

Mirosław Przyłęcki

Architektura ludowa Górnych Łużyc jako przedmiot ochrony konserwatorskiej

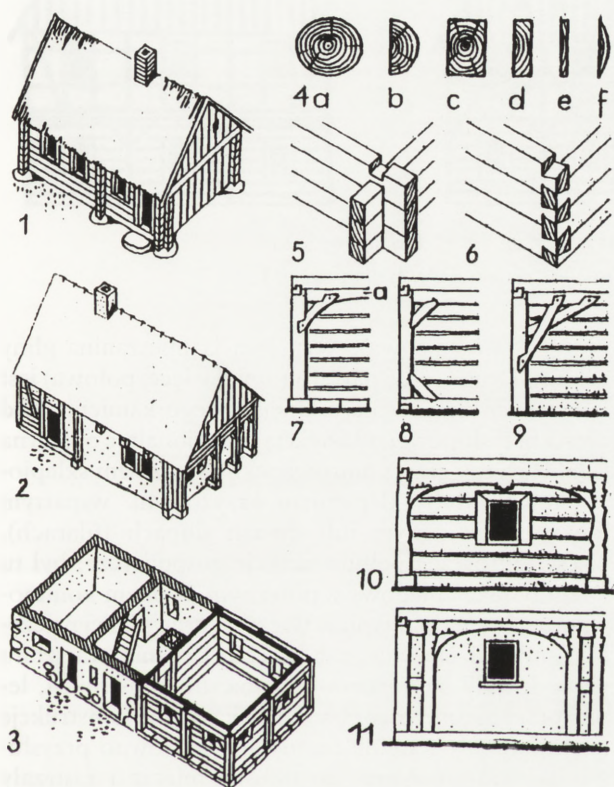
Ochrona Zabytków 50/1, 39-46

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ARCHITEKTURA LUDOWA GÓRNYCH ŁUŻYC JAKO PRZEDMIOT OCHRONY KONSERWATORSKIEJ

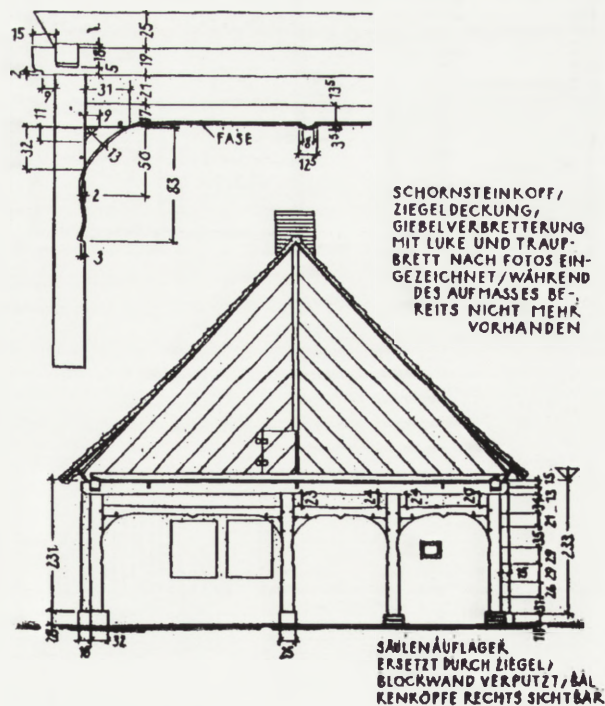

1. Schemat przestrzenny domu konstrukcji przysłupowo-zrębowej wg W. Fritschena, Ein Oberlausitzer Weberdorf, (w:) Alte Bauten in neuen Dorf, Berlin 1963 i J. Helbiga, Die Massaufnahme eines Bauernhauses, (w:) Alte... 1. widok ogólny domu konstrukcji drewnianej, 2. widok ogólny domu konstrukcji mieszanej, 3. aksonometryczny widok struktury przestrzennej przyziemia budynku konstrukcji mieszanej, 4. a-f profile i przekroje drewnianych elementów konstrukcji, 5. łączenie belek w narożniku „na obłap z ostatkami”, 6. łączenie belek w narożniku „na jaskółczy ogon”, 7-9. fragment narożnika budynku; słup z mieczem pojedynczym, słup z mieczem dolnym i zastrzałem dolnym, słup z podwójnym mieczem, 10. przeszło elewacji o zrębowej (wieńcowej) konstrukcji ściany, 11. przeszło o konstrukcji murowanej lub glinianej na ruszcie drewnianym

1. Spatial scheme of a columnar-frame construction house (acc. to W. Fritschen, Ein Oberlausitzer Weberdorf, in: Alte Bauten in neuen Dörf, Berlin 1963 and J. Helbig, Die Massaufnahme eines Bauernhauses, in: Alte...): 1. general view of the wooden construction house, 2. general view of the mixed construction house, 3. axonometric view of the basement spatial structure of the mixed construction house, 4. a-f profiles and cross sections of wooden construction elements, 5. specific combination of corner beams into a „swallow's tail”, 6. combination of corner beams into a „swallow's tail”, 7-9. fragment of the building corner; pillar with single diagonal brace, pillar with lower diagonal brace and lower angle brace, pillar with double diagonal brace, 10. elevation span with a frame (crown) wall construction, 11. span with a brick or clay on a wooden frame construction.

W południowo-zachodniej części Dolnego Śląska zachowały się liczne (ok. 2000) przykłady bardzo interesującej, niestety ginącej już, architektury „łużyckiej”. Występuje ona na obszarze woj. jeleniogórskiego po stronie polskiej, w części Sudetów Czeskich (Lużycka Hory, rejon Jablonca i Liberca) oraz we wschodniej części Saksonii (od granicy czeskiej rejonu Zittau (Żytawy), Bautzen (Budziszyna), Bischofswerda (Biskupca), prawie aż po Dresden (Drezno — serbołużyckie Drieždany). Rejon Żytawy po stronie niemieckiej i tzw. worek żytawski, czyli Turoszowskie Zagłębie Węgla brunatnego po stronie polskiej — to obszar największej koncentracji tego budownictwa. Budownictwa bardzo oryginalnego, związanego z mniejszością etniczną Łużyczan (lub inaczej Serbów Łużyckich).

Budownictwo przysłupowe, tzw. łużyckie, łączy różne materiały (kamień, cegła, drewno) i techniki budowlane. Podstawowym, wyróżniającym elementem jest przysłup — tj. słup konstrukcyjny (z reguły drewniany) dostawiony do ściany od zewnątrz. Przysłupy odciążają drewniane, najczęściej konstrukcji zrębowej

2. Elewacja szczytowa i szczegóły konstrukcji węzła okapowego (wg J. Helbiga, op. cit., s. 60)

2. Gable elevation and details of a coping joint construction (acc. to J. Helbig, op. cit., p. 60)

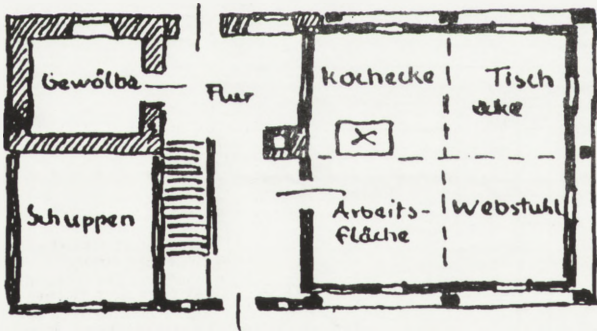

3. Zestawienie różnych rodzajów budynków przysłupowych (wg W. von Fritschena, op. cit. i J. Helbiga, op. cit.)

3. A comparison of assorted types of columnar buildings (acc. to W. von Fritschen, op. cit. and J. Helbig, op. cit.)

ściany, przenosząc ciężar stropów (na ogół nad parterem i I piętrzem) oraz dachu bezpośrednio na grunt. Przysłupy dostawione są do ścian na styk lub w odległości nie większej niż 20–25 cm. Konstrukcja ścian parteru składa się z belek drewnianych wiązanych (łączonych) „na obłap”, „jaskółczy ogon” lub innego rodzaju zamek ciesielski. Konstrukcja ścian nadwieszono- go piętra (pięter) jest z reguły konstrukcją szachul-

cową (kratownicową). Wypełnia ją mieszanina gliny i słomy. Druga część parteru (mniej więcej połowa) jest konstrukcji murowanej z miejscowego kamienia. Od części przysłupowej oddziela ją funkcjonalnie obszerna sień. Parter w części murowanej bywa czasem sklepio- ny kolebką lub sklepieniem krzyżowym, wspartym niekiedy na jednym lub dwóch słupach (filarach). Część murowana pełniła funkcje gospodarcze: był tu z reguły piec chlebowy z potężnym trzonem kominowym i schody do piwnicy. W części drewnianej najczęściej mieścił się warsztat tkacki. Drgania warsztatu powodowały naprężenia dynamiczne konstrukcji, lepiej przenoszone przez bardziej elastyczne konstrukcje drewniane niż stabilne murowane. Zarówno przysłupy, jak i towarzyszące im ukośne miecze i zastrzały były czasem ozdobnie profilowane. Tworzyły ponadto optycznie wnęki, których cień wzbogacał plastykę elewacji. Takie bardzo różnorodne układy słupów, belek, zastrzałów i stężeń konstrukcji kratowej (szachulcowej) znakomicie wzbogacały kompozycję elewacji. Budynki te kryte były stromym, z reguły dwuspadowym dachem gontowym, łupkowym lub ceramicznym bądź strzechą. Czasem szczyt dachu bywał ścięty, tworząc charakterystyczny na Śląsku naczótek. Wiatrownice dachów bywały także zdobione formami „sparogów”. Prostokątne zazwyczaj okna miały czasem opaski drewniane, niekiedy zdobione. Niektóre domy miały dość bogato, a nieraz bardzo bogato uformowane portale drewniane lub kamienne, o formach naśladowujących najczęściej styl barokowy (archiwolta, nadproże, węgary). Także snycerkę drzwi cechują nieraz bogate formy dekoracyjne. Budynom mieszkalnym — tu po- bieżnie scharakteryzowanym jako typ konstrukcyjno- formalny i funkcjonalny — towarzyszyły czasem budynki gospodarcze (np. stodoła, spichrz, wozownia, chlew, obora, stajnia itp.). Różne były wielkości domostw (od jednej do czterech kondygnacji), a bywały też funkcje bardziej rozbudowane (np. zespół warszta-

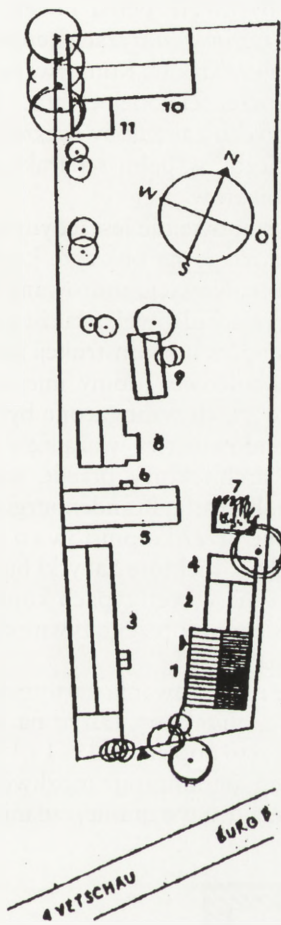
4. Rzut przyziemia typowego małego budynku przysłupowego (wg W. von Fritschena, op. cit., s. 29)

4. A ground plan of a typical small columnar building (acc. to W. von Fritschen, op. cit., p. 29)

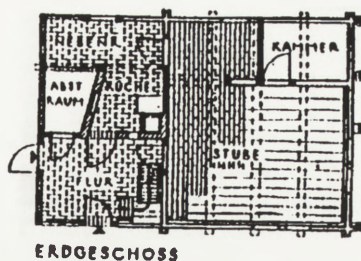

5. Elewacja budynku przysłupowego, którego rzut pokazano na il. 4. Zwraca uwagę krycie dachu strzechą (wg W. von Fritschena, op. cit., s. 29)

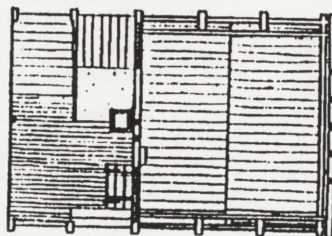
5. Elevation of a columnar building whose ground plan is shown in fig. 4. The noteworthy feature is the thatched roof (acc. to W. von Fritschen, op. cit., p. 29)

a

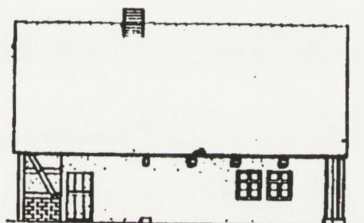

ERDGESCHOSS

DACHGESCHOSS

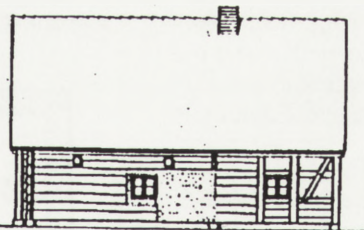
b

WEST-ANSICHT

SÜD-ANSICHT

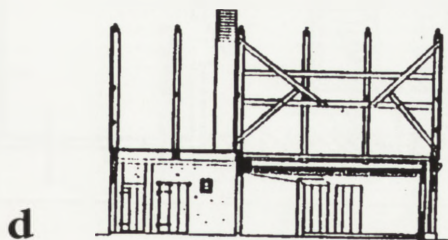

OST-ANSICHT

NORD-ANSICHT

c

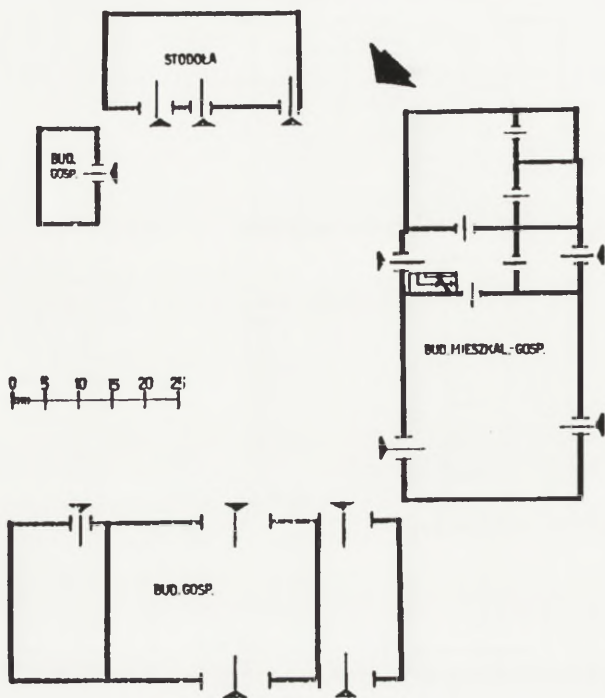

d

6. Pełna inwentaryzacja pomiarowa przysłupowego budynku w Suschof: a — zagospodarowanie działki: 1. dom mieszkalny, 2. dobubowany warsztat i piwnica, 3. obora, 4. magazyn, 5. chlew z kuchnią gospodarczą, 6. ubikacje, 7. obornik, 8. wozownia, 9. piekarnia i skład opalu, 10. stodoła, 11. magazyn; b — rzuty przyziemia i poddasza; c — elewacje: zachodnia i południowa (rys. górne) wschodnia i północna (rys. dolne); d — przekroje podłużny i poprzeczny (wg J. Helbiga, op. cit.)

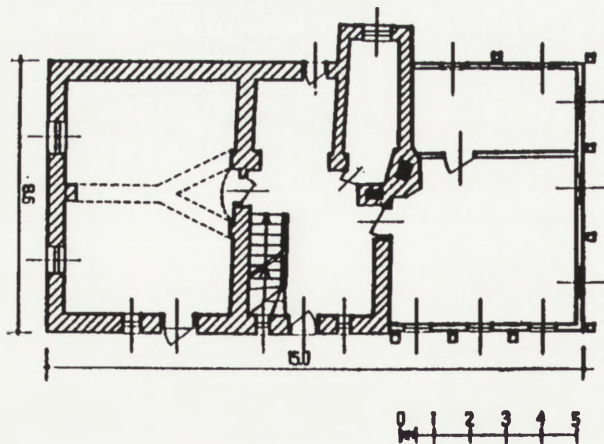
6. Complete inventory measurement inventory of a columnar building in Suschof: a — utilisation of the lot: 1. residential house, 2. added workshop and cellar, 3. cow barn, 4. storehouse, 5. pigsty with farm kitchen, 6. lavatories, 7. manure shed, 8. carriage house, 9. bakery and fuel shed, 10. barn, 11. storehouse; b — ground plans of the basement and attic; c — elevations: western and southern (upper drawing), eastern and northern (lower drawing); d — diagonal and horizontal cross sections (acc. to J. Helbig, op. cit.)

7. Plan zabudowań w zagrodzie z 1812 r. w Markocicach-Bogatyni, ul. Główna 6. Rys. J. Bachmiński

7. Plan of buildings in farmstead buildings in 1812 in Markocice-Bogatynia, ul. Główna 6. Drawing: J. Bachmiński

tów tkackich — rodzaj manufaktury, maglownia i in.). Budynki mieszkalno-produkcyjne, gospodarcze i pomocnicze formowały zagrody z niewielkim na ogół podwórzem. Towarzystwo im płoty z ozdobnymi nie-

8. Rzut poziomy domu nr 24 w Wigancicach Żytawskich. Rys. J. Bachmiński

8. Ground plan of house no. 24 in Wigancice Żytawskie. Drawing: J. Bachmiński

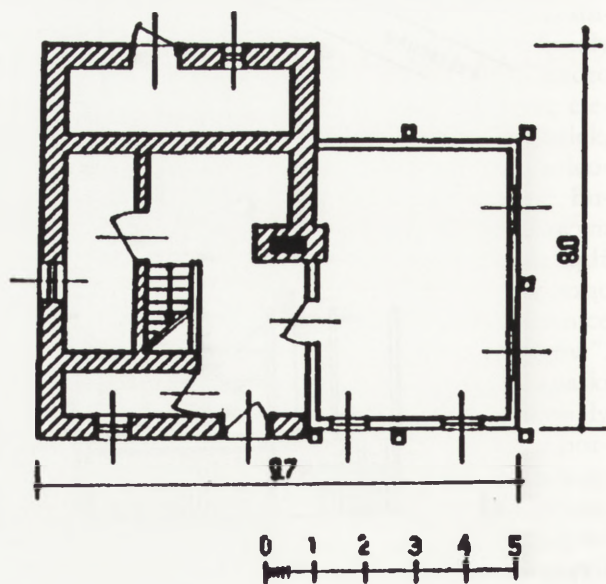
1. Już w latach 60. powstała koncepcja utworzenia w okolicach parku w Turowsowie lub Bogatyni miniskansenu, obejmującego 6-8

raz bramami i wydzielone ogródki przydomowe z akcentami plastycznymi (np. ława, świątek, zadaszenie itp.).

Budynki tego typu — poza dość nielicznymi przykładami — nie zostały objęte pełną inwentaryzacją konserwatorską. Stąd też inwentaryzacje terenowe będące w posiadaniu Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków w Jeleniej Górze, Zielonej Górze i Legnicy, a może także w Wałbrzychu należałoby rozszerzyć i zakończyć ustaleniem liczby w pełni scharakteryzowanych zachowanych obiektów.

Budownictwo przysłupowe nie jest jedynym rodzajem budownictwa ludowego na obszarze Łużyc. Występują także budynki całkowicie murowane lub całkowicie w konstrukcji szachulcowej, a także konstrukcji zrębowej bez przysłupów lub konstrukcji mieszanej, np. murowanej i szachulcowej (domy mieszczkańskie w Sulikowie; niektóre z nich wzbogacone były formą podcieni). Te formy budownictwa wiążą się z „importami” — wpływami architektury przede wszystkim niemieckiej (Saksonia, Bawaria, Brandenburgia, Prusy) przenoszonymi głównie przez kolonistów co najmniej od średniowiecza. Jednak niektóre zabytki budownictwa ludowego wznoszone w tych typach konstrukcyjno-formalnych stały się już reprezentatywne dla architektury na terenie Łużyc.

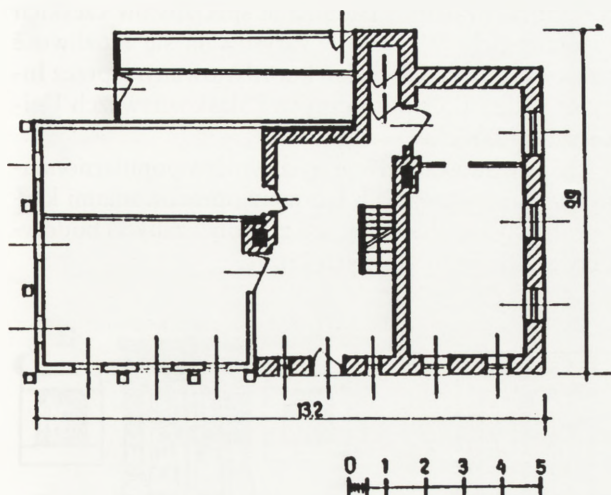
Ewidencjonowanie i opracowania kartotekowe wybranych przykładów architektury Łużyc na obszarze Dolnego Śląska rozpoczęto dopiero w 1961 r.¹ Z uwagi jednak na ogrom zadań, ograniczone możliwości i konieczność wyznaczenia (przynajmniej zdaniami ów-

9. Rzut poziomy domu nr 55 w Zatoń. Rys. J. Bachmiński

9. Ground plan of house no. 55 in Zatoń. Drawing: J. Bachmiński

szowskiego Kombinatu Energetycznego — J. Mroza, który ten skansen chciał organizować, przerwała wstępne prace.

10. Rzut poziomy domu nr 103 w Zatoniu. Rys. J. Bachmiński

10. Ground plan of house no. 103 in Zatoń. Drawing: J. Bachmiński

czesnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków) priorytetów — pełną ewidencję tego typu zabytków odłożono na dalsze lata. Nie została ona zrealizowana do dzisiaj, choć prace są zaawansowane². Badania architektoniczne i próbę opracowania syntezy podjął architekt Janusz Bachmiński, lecz przerwała je jego przedwczesna śmierć. Stroną techniczno-konserwatorską zajmuje się zespół prof. dr. Tadeusza Biesiekierskiego³ z Politechniki Wrocławskiej. Liczne opracowania budownictwa „łużyckiego” wydano nie tylko w Polsce, ale także w Niemczech, w tym także w języku serbołużyckim oraz w Czechach⁴. Otwarta i coraz bardziej pilna z uwagi m.in. na postępującą zagładę i dekapitalizację tych budynków staje się sprawa ich ochrony i zachowania, przynajmniej w wybranych, w miarę licznych przykładach. Sądzę, że należy:

1. W trybie pilnym zakończyć ewidencję wszystkich obiektów tego typu.

2. Zintensyfikować inwentaryzację pomiarową wybranych, ciekawych przykładów tego budownictwa.

3. Podjąć starania o remonty i rewaloryzację zabytków budownictwa przysłupowego, być może pomocy ich użytkownikom i właścicielom mogłyby udzielić

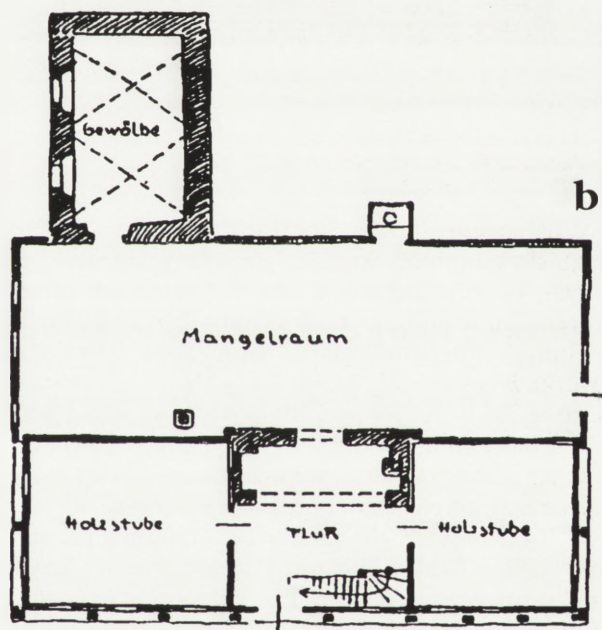
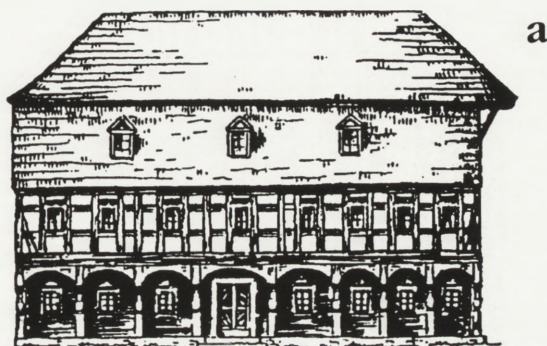
2. W październiku 1994 r. na konferencji zorganizowanej przez Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych Uniwersytetu Wrocławskiego wspólnie z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Zielonej Górze przedstawiłem program intensyfikacji badań w dziedzinie architektury, urbanistyki i budownictwa łużyckiego.

3. Prof. T. Biesiekierski, dr E. Trocka i inni od lat prowadzą badania nad budownictwem ludowym na Śląsku, a zwłaszcza nad remontami i adaptacjami tych budowli do potrzeb współczesnych.

4. Z ważniejszych opracowań wymienić należy: J. Bachmiński, *Drewniane budownictwo ludowe na Ziemi Śląskiej*, rozprawa doktorska (maszynopis), Wrocław 1979; tenże, *Budownictwo ludowe Dolnego Śląska. Okolice Bogatyni*, WKZ w Jeleniej Górze i BBDZ we Wrocławiu 1979; W. Bernard, *Das Waldhufendorf in Schlesien*.

władze państwowe (Ministerstwo Kultury i Sztuki, PSOZ) i samorządowe.

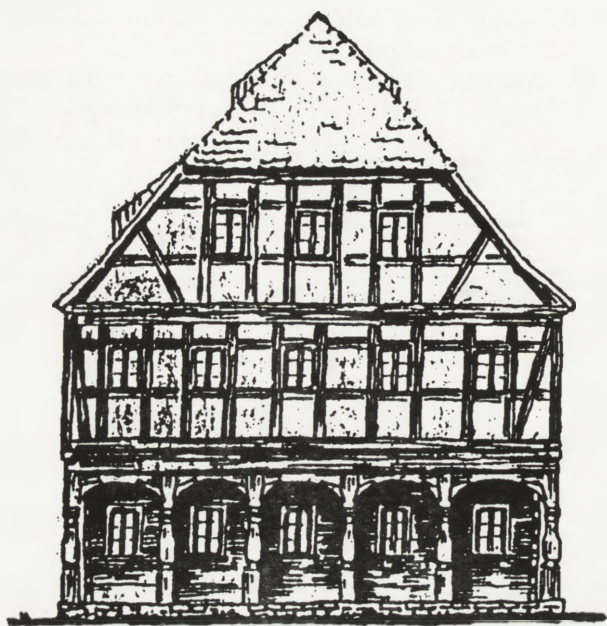
4. Zaktualizować starania o pozyskanie użytkowników i właścicieli dla obiektów nieużytkowanych, lub użytkowanych niewłaściwie, być może ze wskazaniem nowych funkcji tych obiektów.

11. Rzut poziomy przyziemia (a) i elewacja podłużna (b) budynku maglarni w Ebersbach RFN (wg W. von Fritschena, op. cit.)

11. Ground plan of the basement (a) and longitudinal elevation (b) of the laundry house in Ebersbach, Germany (acc. to W. von Fritsch, op. cit.)

Ein Beitrag zur Siedlungsgeographie Schlesiens, Breslau 1931; K. Bernert, *Umgebendehäuser*, Berlin 1988; T. Biesiekierski, S. Bocheński, E. Trocka, S. Wietrzyk, *Architektura regionalna wsi Dolnośląskiego Pasma Sudetów*, „Architektura” 1985, nr 3, s. 38–40; E. Deutschmann, *Lausitzer Holzbaukunst*, Bautzen 1959; W. Fritsch, *Bauernhäuser. Unsere schöne Heimat*, Dresden 1957; tenże, *Ein Oberlausitzer Weberdorf*, (w:) *Alte Bauten in neuen Dorf*, wyd. Deutsche Kulturbund, Berlin 1963, s. 29; I. Huth, *Beiträge zur Frühgeschichte eines Oberlausitzer Dorfes*, (w:) „Wissenschaftliche Zeitschrift der Technischen Hochschule”, Dresden 1956/57, s. 6; W. Nagel, *Das Oberlausitzer Haus, seine Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft*, „Grenzland Oberlausitz” 1937, s. 9–13; V. Frolec, *Lidová architektura na Moravě a ve Šlezsku*, Brno 1974.

12. Elewacja szczytowa „Starego Szpitala” z XVIII w. w Ebersbach (wg W. von Fritschena, op. cit., s. 41)

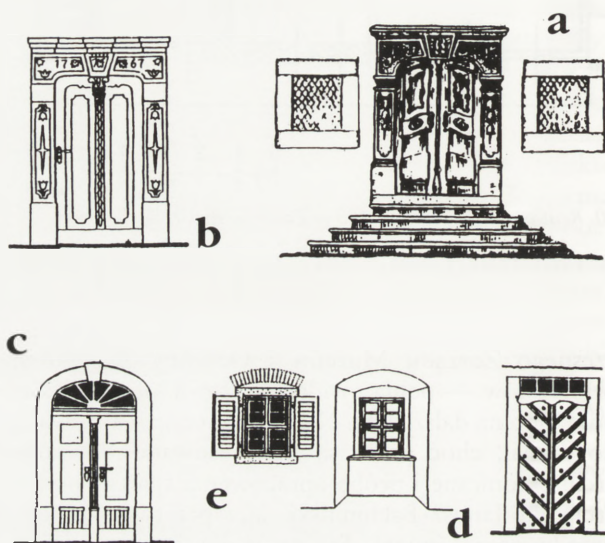
12. Gable elevation of the eighteenth-century „Old Hospital”, Ebersbach (acc. to W. von Fritschen, op. cit., p. 41)

5. Ponownie rozważyć możliwość utworzenia lokalnego skansenu budownictwa górnołużyckiego w Bogatyni, tworząc „rezerwat” złożony z budowli istniejących, uzupełniony budynkami demontowanymi w innych miejscowościach, szczególnie w rejonie „worka żytawskiego”. Eksploatacja złóż węgla brunatnego w Zagłębiu Turoszowskim doprowadziła i prowadzi dalej do likwidacji tych budynków, a nawet całych ich zespołów. Właściwa kordynacja działań może wspomóc i przyspieszyć powstanie skansenu.

6. Doprowadzić do rozszerzenia interdyscyplinarnych badań naukowych nad budownictwem „łużyckim” prowadzonych przez historyków, archeologów, etnografów, architektów, historyków sztuki i in., które

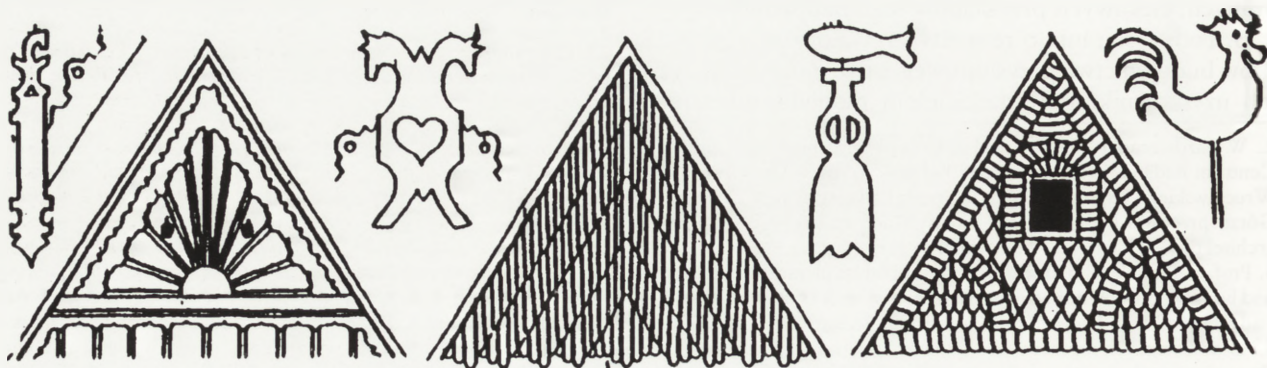
korespondowałyby z badaniami specjalistów czeskich i niemieckich. W 1994 r. zarysowała się możliwość zainicjowania takich badań koordynowanych przez Instytut Badań Bohemistycznych i Śląskoznawczch Uniwersytetu Wrocławskiego.

7. Spowodować edycję wydawnictw popularnonaukowych i turystycznych łącznie z opracowaniami kartograficznymi, obejmujących zespoły i zabytki budownictwa ludowego Górnych Łużyc.

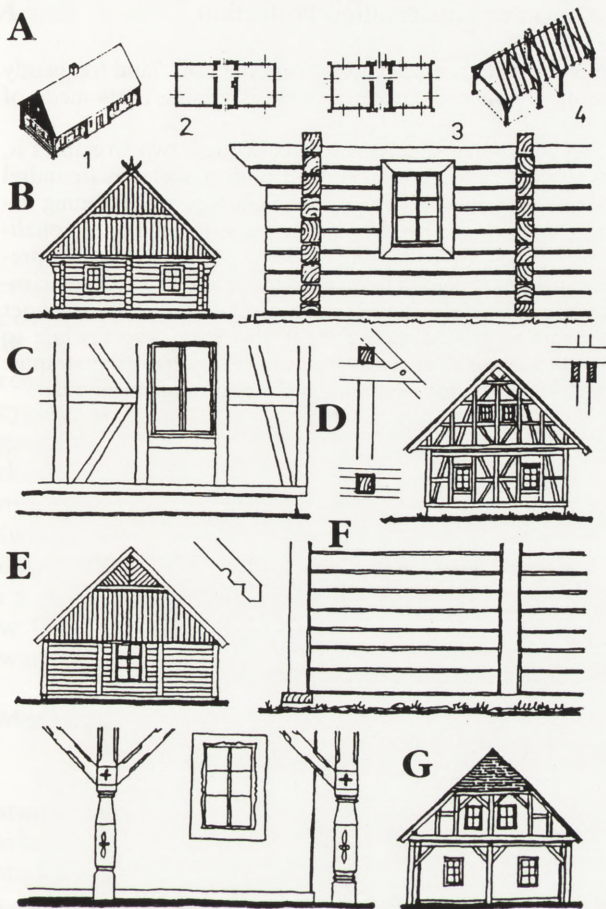
13. Elementy zdobnicze i dekoracyjne w budownictwie przysłupowym (wg J. Helbiga, op. cit., s. 78 i 79) a — portal i okna „Starego Szpitala” w Ebersbach (s. 41), b — portal z 1767 r., c — portal z XVIII w., d — ozdobne drzwi „w jodelkę” z okuciami i naświetlem, e — okno z okiennicami z zewnątrz i od wewnątrz we wnęce sklepiennej odcinkowo

13. Decorative and ornamental elements in columnar building (acc. to J. Helbig, op. cit., p. 78 and 79): a — portal and windows of the „Old Hospital” in Ebersbach (p. 41), b — portal from 1767, c — eighteenth-century portal, d — ornamental „herringbone” pattern doors with fittings and transom, e — window with shutters to the inside and outside in a sectionally vaulted niche

14. Ozdoby szczytów architektonicznych budownictwa ludowego na Łużycach (wg J. Helbiga, op. cit., s. 88)

14. Decorations of architectonic gables in Lusatian folk architecture (acc. to J. Helbig, op. cit., p. 88)

15. Zestawienie porównawcze drewnianych konstrukcji budynków (wg M. Przyłęcki, Podstawowe informacje o genezie i ewolucjach form architektonicznych na ziemiach polskich, Nysa 1992)

A. Chata dwuizbowa z sienią konstrukcji mieszanej, przysłupowej (konstrukcja nośna drewniana, ściany murowane lub drewniane — tu konstrukcji zrębowej) tzw. „przysłup lużycki”: 1 — widok ogólny (aksonometria); 2 — rzut poziomy przyziemia, izby konstrukcji drewnianej zrębowej, sieni murowana; 3 — rzut poziomy piętra, ściany konstrukcji drewnianej, widoczne słupy nośne; 4 — aksonometria szkieletu konstrukcyjnego więźby dachu — tu dwupolaciowego, krokwiowego. Rys. J. Bachmiński; B. Chata konstrukcji zrębowej (wieńcowej). Elewacja szczytowa i fragment narożnika z oknem i ostatkami podziałów wewnątrz izb. Rys. M. Przyłęcki; C. Chata konstrukcji ryglowej (fachwerk, „mur pruski”) — kratowej. Fragment narożnika z oknem i elewacja szczytowa. Rys. M. Przyłęcki; D. Węzeł konstrukcji kleszczowo—płatwiowej więzara głównego więźby dachowej: a — widok; b — przekrój kleszczy z widokiem słupa i płatwi, kleszcze zakończone zamkiem ciesielskim w „jaskółczy ogon”. Rys. M. Przyłęcki; E. Chata konstrukcji sumikowo—łatkowej. Elewacja szczytowa i fragment narożnika. Rys. M. Przyłęcki; F. (Skromnie wykrojona) dekoracja końcówki krokwi. Rys. M. Przyłęcki; G. Chata konstrukcji przysłupowej. Fragment narożnika i elewacja szczytowa; tu słupy i miecze drewniane z wyraźnymi motywami ozdobnymi. Rys. M. Przyłęcki

8. Zainteresować organizatorów turystyki i przedsiębiorstwa turystyczne organizacją wycieczek i tras dla turystów krajowych i zagranicznych. Wydaje się, że np. trasa turystyczna wiodąca ze Zgorzelca przez Bogatynię (Polska) do Jablonca poprzez Nove Město nad Smrkém (Czechy) i dalej przez Zytawę (Zittau) i Ebersbach, Biskupiec (Bischofswerda), Budziszyn (Bautzen, Budešin) i Görlitz (Niemcy) z powrotem do Zgorzelca mogłaby być bardzo atrakcyjna pod względem krajobrazowym i krajoznawczym (tereny podgórskie i górskie, architektura historyczna, budownictwo ludowe, odkrytki, hałdy i zespoły przemysłowe Zagłębia Turoszowskiego itd.).

Zdaję sobie sprawę, że bardzo oryginalne budownictwo zrębowo—przysłupowe „łużyckie” południowo—zachodniego krańca Polski jest mało znane.

Ten krótki komunikat ma za zadanie przypomnienie czytelnikom „Ochrony Zabytków” skrawka ziemi na południowo—zachodnim skraju Rzeczypospolitej i interesującej architektury ludowej tego terenu. Jest także apelem o ochronę zabytków budownictwa zrębowo—przysłupowego zwanego łużyckim.

15. Comparison of wooden building constructions (acc. to M. Przyłęcki, Podstawowe informacje o genezie i ewolucjach form architektonicznych na ziemiach polskich / Basic Information about the Origin and Evolution of Architectonic Forms on Polish Soil, Nysa 1992)

A. Two room cottage with entrance hallway, mixed columnar construction (wooden carrying construction, brick or wooden walls, here: frame construction), so—called Lusatian pillar: 1— general view (axonometry), 2 — ground plan of the basement, wooden frame construction rooms, brick entrance hallway; 3 — ground plan of the storey, wooden construction walls, visible carrying pillars; 4 — axonometry of the construction skeleton of the roof truss — here a two hipped ends and rafter roof. Drawing: J. Bachmiński B. Frame (crown) construction cottage. Gable elevation and fragment of corner with window and inner room divisions. Drawing: M. Przyłęcki C. Spandrel beam (half—timber) construction cottage. Fragment of corner with window and gable elevation. Drawing: M. Przyłęcki D. Joint of the roof tie—bidding rafter construction of the main roof truss: a — view, b — cross section of roof tie with view of pillar and roof truss, ending with a carpenter's lock in a „swallow's tail”. Drawing: M. Przyłęcki E. A cross—beam construction cottage. Gable elevation and fragment of corner. Drawing: M. Przyłęcki F. Modest decoration of rafter end. Drawing: M. Przyłęcki G. A columnar construction cottage. Fragment of corner and gable elevation; here pillars and wooden diagonal braces bear distinct decorative motifs. Drawing: M. Przyłęcki

Folk Architecture of Upper Lusatia as the Object of Conservation Protection

The south-western corner of the Polish Republic, which today forms part of mainly the Jelenia Góra and Zielona Góra voivodeships and which historically constitutes so-called Upper Lusatia (to the river Kwisza) has preserved rather numerous examples of columnar architecture, commonly known as Lusatian. These are, as a rule, ground floor or two-floor objects; only in rare cases, do they have two or more storeys. They are covered by sloping, usually two-hipped end roofs, with decorative architectonic gables. The hipped roof ends - today predominantly ceramic (tiles) — used be covered by wooden shingles, stone slate and even straw or rush thatch. The most characteristic construction-architectonic feature of those buildings was supporting the attic (or upper storeys) and the roof upon free standing outer

carrying pillars, placed away from the walls (and frequently profiled and decorated), as well as joining parts made of wood.

A traditional supplementation of these two structures is, as a rule, the half-timber wall with a skeleton (spandrel beam) construction. The extant buildings are becoming damaged, and subjected to progressing technical decapitalization; they are collapsing or being pulled down. The preparation of a complete measurement and photographic inventory of objects heretofore not registered in this manner appears to be indispensable. It also seems worthwhile to create a regional Skansen — an Upper Lusatian ethnographic park, situated, for example, in the region of Bogatynia.